

Henry David Thoreau

W
A
L
D
E
N

alebo
život
v lese

BRUNN

BR&K

Henry David Thoreau Walden

preložil Tomáš Hučko
Bratislava 2017

THRO
VNE
ARE
LI

W A
L B
K N

AL
KE
B
D

STV

OT

VLE

SE

Vydanie knihy z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia

Slovak translation © Tomáš Hučko, 2017
© OZ BRAK, 2017
ISBN 978-80-89921-00-3

Hospodárenie

Keď som písal tieto stránky či aspoň ich podstatnú časť, žil som osamote v lese, na míle vzdialený od akéhokoľvek suseda, v dome, ktorý som si sám postavil, na brehu jazera Walden v Concorde v Massachusetts a živil sa výlučne prácou vlastných rúk. Žil som tam dva roky a dva mesiace. V súčasnosti som opäť hosťom civilizovaného sveta.

Neobťažoval by som čitateľa detailmi svojho života, keby sa moji spoluobčania nepýtali na spôsob, akým som žil, a keby ho niektorí z nich nepovažovali za nevhodný, aj keď mne sa za daných okolností zdá veľmi vhodný a prirodzený. Chceli vedieť, čo som jedol, či som sa necítil sám, či som sa nebál a podobne. Iní sa zaujímali o to, akú časť príjmov som venoval na dobročinné účely; tí, ktorí majú sami veľké rodiny, koľko chudobných detí som živil. Ospravedlňujem sa teda vopred čitateľom, ktorých moja osoba natoľko nezaujíma, ak sa pokúsim niektoré z týchto otázok zodpovedať. Vo väčšine kníh je „ja“ — tzn. prvá osoba vynechaná, v tejto ju zachovám; v tom sa bude, čo sa týka samolúbosti, od ostatných líšiť. Často si neuvedomujeme, že je to práve prvá osoba, kto k nám prehovára. Nehovoril by som toľko o sebe, keby existoval niekto iný, koho by som poznal tak dobre. Bohužiaľ ma k tejto téme viaže úzky rozsah mojej skúsenosti. Ja takisto vyžadujem od každého spisovateľa, prvotriedneho či podradného, prostý a poctivý popis jeho vlastného života a nie to, čo počul o životoch iných; popis, aký by poslal svojim blízkym z cudzích krajov; pretože ak žil poctivo, musí to byť kraj mne neznámy. Snád sú tieto stránky adresované najmä chudobným študentom. Ostatní nech si z nich vyberú, čo ich zaujíma. Neverím, že si niekto natiahne kabát, čo by mu nesedel — a tým, ktorým sadne, môže dobre poslúžiť.

To, o čom chcem hovoriť, netýka sa ani tak Číňanov či obyvateľov Sandwichových ostrovov,¹ ako vás, ktorí tieto stránky čítate, vás, ktorí žijete v Novom Anglicku; čosi o vašej situácii, predovšetkým tej materiálnej a životných podmienkach v tomto kraji; aké sú a či je nutné, aby boli také zlé; či sa dajú alebo nedajú zlepšiť. Veľa som cestoval po okolí Concordu a všade — v obchodoch, na úradoch, na poliach — som mal pocit, že si tam ľudia odpykávajú akýsi trest v tisícich možných podobách. To, čo som počul o brahmanoch — ako sedia v páľave štyroch ohňov a hľadia do slnka; ako visia hlavou dolu nad plameňmi; ako pozerajú do nebies, „až pokiaľ sa už nedokážu vrátiť do prirodzenej polohy a z pokriveného krku prúdia do žalúdka len tekutiny“;² ako žijú celý život pripútaní ku kmeňom stromov; ako odmeriavajú svojim telom sňa húsenice celé šíre ríše; ako stoja na jednej nohe na vrchole stĺpov — nič z toho nie je také neuveriteľné a udivujúce ako skutky pokánia, ktorých som tu denne svedkom. Dvanásť skutkov Herkulesových bolo maličkosťou v porovnaní s tým, čomu boli vystavení moji susedia, lebo ich mal iba dvanásť, nie bezpočet. Týchto ľudí som však nevidel, žeby zabili alebo zajali nejakú príšeru či nadobro dokončili hocakú robotu. Nemajú priateľa loláa, ktorý by horúcim kovom spálil kmeň hydrinej hlavy, aby jej hneď nato nenarástli dve ďalšie.

Vídam mladých mužov, svojich spoluobčanov, ktorých postihlo to nešťastie, že zdedili farmy, domy, stodoly, dobytok a farmárske náradie — je totiž ťažšie zbaviť sa ich, než ich získať. Keby sa radšej narodili na rozľahlých pastvinách a vychovávala ich vlčica — aspoň by jasnejšie videli, na akej pôde boli povolaní pracovať. Kto z nich spravil otrokov pôdy? Prečo by mali jesť, čo sa vypestuje na šesťdesiatich akroch, keď človek „prach je a na prach sa obráti“? Prečo by si mali od narodenia kopat hroby? Musia prežiť ľudský život, v ktorom to všetko tlačia pred sebou, aby sa čo najlepšie pretĺkli. Koľko nesmrteľných duší, ktoré tento náklad takmer rozdrvil a udusil, som už stretol! Plazili sa cestou života, tlačiac pred sebou obrovskú stajňu, jej Augiášove chlievy nikdy nevyčistené, a k tomu sto akrov ornej pôdy, lúk, pastvín a lesa.

1 dnes známe ako Havajské ostrovy

2 James Mill: *História Indie*

Pre nemajetných, ktorí sa nemusia trápiť s takouto zdedenou záťažou, je dosť náročné podrobiť si a skultivovať i tých niekoľko kubíkov vlastného tela.

Údel namáhavej práce je však klamný. Človek sa ani nezadá a lepšiu časť svojho ja zaorie do pôdy ako kompost. Tento zdanlivý osud — bežne nazývaný nutnosťou — im káže, ako sa hovorí v Biblii, hromadiť poklad, ktorý nakoniec mole a hrdza rozožerú a zlodeji rozkradnú. Je to život blázna, ako sami zistia na jeho konci, ak nie skôr. Hovorí sa, že Deukalión a Pyrrha stvorili ľudí tým, že za seba hádzali kamene:

*„Inde genus durum sumus, experiensque laborum,
Et documenta damus qua simus origine nati.“*

Alebo ako znie zvučný preklad týchto veršov:
„Tým naša tvrdá nátura, znášajúca bolesť a starosť,
dokladá, že je z kameňa.“

Toľko k slepej poslušnosti voči mylným veštбám, čo hovoria o hádzaní kameňov, ale už nesledujú, kam dopadnú.

Väčšina ľudí je aj v tejto pomerne slobodnej krajine vďaka vlastnej nevedomosti a klamu tak veľmi zamestnaná falošnými starosťami a zbytočne hrubou prácou, že jemnejšie plody života nevie uchopiť. Ich prsty sú od namáhavej práce príliš nemotorné a trasú sa. Pracujúci človek nemá v každodennom živí čas na vlastnú integritu; nemôže si dovoliť pestovať skutočne ľudské vzťahy — znížilo by to jeho trhovú cenu. Nemá čas byť ničím iným než strojom. Ako si má svoju nevedomosť uvedomiť — hoci práve to k ďalšiemu rastu potrebuje — ten, kto neustále používa svoje vedomosti? Mali by sme ho niekedy zadarmo ošatiť, nakrmiť a napojiť niečím povzbudzujúcim, skôr než ho začneme odsudzovať. Najjemnejšie kvality nášho charakteru, tak ako rozkvitnuté kvety, dajú sa uchovať iba delikátnym zaobchádzaním. Napriek tomu sa s takouto jemnosťou nesprávame k sebe ani k druhým.

Niektorí z vás, ako dobre vieme, sú chudobní, žije sa im ťažko, ledva lapajú po dychu. Nepochybujem, že niektorí čitatelia tejto knihy nemôžu zaplatiť za obed, čo už zjedli, alebo za kabát a topánky, čo sa odierajú prirýchlo, prípadne sú už úplne zodreté, a tieto riadky čítajú počas požičanej či ukradnutej hodinky,

o ktorú ukrátili svojho veriteľa. Je mi jasné, že mnohí z vás žijú mizerným a zúfalým životom, v tomto ohľade je môj zrak zostrený skúsenosťou. Vždy na hrane, snažíte sa udržať na trhu a zbaviť dlhov, dostať sa z tej prastarej močariny, v latinčine známej ako *aes alienum* — cudzí bronz (keďže niektoré rímske mince boli z bronzu); za tento cudzí bronz žijete, zomriete aj budete pochovaní; večne sľubujete, že zajtra zaplatíte, ale už dnes umriete ako dlžníci. Podlizujete sa a snažíte sa zákazníkov získať čímkoľvek, čo vás neprivedie do kriminálu; klamete, lichotíte, volíte, sťahujete sa do škrupiny zdvorilostí alebo sa rozplývate v riedkej a hmlistej atmosfére štedrosti, len aby ste presvedčili svojho suseda, nech vás nechá vyrobiť mu topánky, klobúk, kabát, koč alebo dovážať jeho potraviny; podlamujete si zdravie, len aby ste si šetrili na chorobu alebo na niečo, čo sa dá ukryť do starej skrine, v pančuche strčiť za omietku či ešte lepšie, vložiť do tehelnej banky — nehľadiac na to kam, ani koľko toho bude.

Niekedy ma udivuje, ako môžeme byť takí ľahkomyselní, ak to takto smiem povedať, že sa oddávame takej odpornej a pre nás cudzej porobe, akou je černošské otroctvo. Je toľko chtivých a zákerných otrokárov, ktorí si podmaňujú Sever aj Juh. Je ťažké mať za otrokára južana; ešte horšie je mať severana; ale úplne najhoršie je, keď robíme otrokára sami sebe. A v človeku sa vraj skrýva božské! Pozrite sa na pohoniča, ktorý sa vo dne v noci trmáca na trh — skrýva sa v ňom hádam niečo božské? Jeho najvyšším poslaním je nakrímiť a napojiť svoje kone! Čím je preňho v porovnaní s výhodným obchodom vlastný osud? Nerozváža snáď len tovar pre pána Mocipána? Čím je božský, čím je nesmrteľný? Pozrite, ako sa hrbí a plazí, ako ho ovláda vágny strach; nie je nesmrteľný ani božský, je len otrokom a väzňom vlastných názorov na seba, v tom spočíva sláva jeho činov. Verejná mienka je slabým tyranom v porovnaní s tým, čo si o sebe myslíme my sami. To, čo si o sebe myslíme, určuje alebo, lepšie povedané, je predzvesťou nášho osudu. Aký Wilberforce³ nás prinúti k emancipácii zažitých predstáv a ilúzií? Spomeňme si na vidiecke ženy, až do posledného dychu vyšívajúce ozdobné vankúšiky, len aby

3 William Wilberforce (1759 — 1833); britský politik a filantrop, ktorý viedol kampaň proti obchodu s otrokmi

nemuseli prejavíť živý záujem o svoj vlastný osud! Ako keby bolo možné zabíjať čas a nezraníť tým večnosť.

Množstvo ľudí žije životom tichého zúfalstva. Rezignácia je len iným menom pre zúfanie, s ktorým sme sa už zmierili. Zo zúfalého mesta sa stáva zúfalá krajina, ktorá sa musí utešovať nádhrou kožuchovej z noriek a ondatier. Stereotypné a podvedomé zúfalstvo sa skrýva aj v tom, čo ľudia považujú za hry a zábavu. Žiadna pravá hra v nich však nie je, pretože prichádzajú na rad až po práci. Pre múdrosť je pritom príznačné, že sa zúfalým činnostiam vyhýba.

Ak zvážime — povedané slovami katechizmu — čo je cieľom ľudského života a čo je preň nevyhnutné, zdá sa, že si ľudia vybrali ten najbežnejší spôsob žitia úmyselne, pretože im najviac vyhovuje. V skutočnosti sú však presvedčení, že žiaden iný nie je možný. Zdravé a bystré povahy ale vedia, že slnko vždy vychádza jasné. Nikdy nie je neskoro zbaviť sa svojich predsudkov. Žiadnemu spôsobu myslenia a konania by sa nemalo veriť bezvýhradne, nech je akýkoľvek starodávny. Čo dnes všetci opakujú či len v tichosti prehliadajú ako pravdivé, môže sa zajtra ukázať ako falošné — ako dym z názorov, čo niektorí považovali za oblak, z ktorého sa na ich polia spustí životodarný dážď. To, čo starší považujú za nemožné, stačí niekedy vyskúšať a presvedčiť sa, že možným je. Staré činy pre starých, nové pre mladých. Starí ľudia hádam voľakedy nevedeli ani udržiavať oheň; mladí vložia pod hrniec trochu raždia a zrazu ich to unáša po celom svete rýchlosťou vtákov, až sa z toho starí v hrobe obracajú. Starý vek nie je o nič vhodnejší radca než mladosť, pretože stratil už viac, než získal. Možno takmer pochybovať, či sa aj ten najmúdrejší človek naučil niečo, čo má bezpodmienečnú hodnotu, iba tým, že dlho žil. Starí nemajú v skutočnosti žiadnu dôležitú radu pre mladých; ich skúsenosť bola iba čiastočná a ich životy zúfalo stroskotali (zo súkromných dôvodov, ako si určite nahovárajú); je možné, že ešte majú vieru, ktorá tejto skúsenosti odporuje, a sú vlastne iba menej mladí, než boli. Žijem na tejto planéte už nejakých tridsať rokov a stále som nepočul ani jedinú slabiku hodnotnej alebo aspoň úprimnej rady od starších ľudí. Nepovedali mi nič, čo by pre mňa malo nejaký zmysel. Život je experiment, ktorý som ešte ani poriadne nezačal; to, že ho oni podstúpili, mi v ničom nepomáha.

Ak aj mám nejaké vedomosti, ktoré považujem za hodnotné, som si istý, že mi ich neodovzdali moji starší mentori.

Jeden farmár mi povedal: „Nemôžete predsa žiť len na rastlinnej strave, tá vám kosti nespevní.“ Tento farmár pritom trávi s pobožnou oddanosťou časť dňa zásobovaním svojho tela látkami, z ktorých vraj kosti rastú; a počas nášho rozhovoru kráča za svojím párom volov — ich kosti sa utvorili výhradne z rastlinnej stravy, no utiahnu ho i s jeho ťažkopádny pluhom cez všetky prekážky. Isté veci sú v kruhoch bezbranných a chorých skutočnou nevyhnutnosťou, zatiaľ čo v ďalších sú len luxusom a v iných ostanú celkom nespoznané.

Mnohým sa zdá, že celú krajinu ľudského života, jej údolia i pohoria, prebádali naši predkovia a o všetko je už postarané. Ako hovorí John Evelyn, „múdry Šalamún predpísal vzdialenosť medzi vysádzanými stromami; rímski prétori určili, ako často môžete chodiť na susedov pozemok a beztrešne zbierať na zem popadané žalude a koľko z nich patrí majiteľovi záhrady“. Hippokrates dokonca zanechal nariadenia o tom, ako by sme si mali strihať nechty — ku končekom prstov, o nič kratšie ani dlhšie. Myšlienka, že nuda a apatia už zo života vyčerpali všetku radosť a rozmanitosť, je nepochybne stará ako Adam. Ľudské schopnosti sa však nedajú zmerať; ani nemožno na základe akýchkoľvek precedensov súdiť, čo človek dokáže — tak málo sme toho zatiaľ vyskúšali! Ako hovorí Višnupurána, akékoľvek zlyhanie máš za sebou, „nesmúť, dieťa moje, veď kto ťa môže posudzovať podľa toho, čo si ešte nespravil?“

Na svoj život môžeme nazerať tisícami jednoduchých úvah — napríklad poznaním, že to isté slnko, vďaka ktorému zrejú moje fazule, osvetľuje systém svetov, ako je ten náš. Ak by som si to uvedomoval, predišiel by som mnohým omylom. Vo svetle tohto poznania som ich veru neokopával. Veď hviezdy sú vrcholmi úchvatných trojuholníkov! Koľko vzdialených a rozličných bytostí v rôznych sídlach univerza kontempluje tú istú vec v ten istý moment! Príroda a ľudský život sú také rozličné, aké rôzne sú naše konštitúcie. Kto vie povedať, aký pohľad ponúka život niekomu inému? Existuje väčší zázrak, než vidieť svet očami druhého? Prežili by sme všetky veky sveta za hodinu; ba všetky veky vekov! História, Poézia, Mytológia! Nevie si predstaviť

poznanie také prekvapujúce a poučné, akým by bolo poznanie cudzej skúsenosti.

Väčšinu toho, čo moji susedia pokladajú za dobré, cítim v hĺbke srdca ako nesprávne a ak niečo ľutujem, tak je to moje slušné správanie. Aký démon ma posadol, že som sa správal tak slušne? Vytas sa s akoukoľvek múdrosťou, starec — ty, ktorý si prežil sedemdesiat rokov a vyslúžil si aj akú-takú poctu — ja i tak počúvam neodolateľný hlas, čo ma od toho všetkého vábi preč. Každá generácia opúšťa činy tej predchádzajúcej, ako sa opúšťa čln uviaznutý na plytčine.

Myslím si, že by sme si mali veriť oveľa viac, než si veríme dnes. Pokojne sa môžeme starať menej o seba a viac o svet naokolo. Príroda je adaptovaná rovnako na našu silu, ako na našu slabosť. U niektorých ľudí sa úzkosti a napätie stávajú až akousi neliečiteľnou chorobou. Zvykneme preháňať dôležitosť našej práce — ale čo všetko sme ešte neurobili? Čo ak ochorieme? Sme neustále bdeli, rozhodnutí žiť bez viery, pokiaľ je to možné. Celý deň sme v pozore, až večer sa neochotne pomodlíme a odovzdáme neistote. Tak dôkladne a úprimne sa držíme života, uctievame ho a neprijímame možnosť zmeny. Dá sa žiť iba takto, hovoríme. Ale je toľko spôsobov života, koľko lúčov žiari z jedného zdroja. Každá zmena je zázrak, hodný kontemplácie; a tento zázrak sa deje v každom momente. Konfucius hovorí: „Vedieť, že vieme, čo vieme, a že nevieme, čo nevieme — v tom spočíva pravá múdrosť.“ Predpokladám, že ak jedného dňa niekto spraví zo zdroja predstavivosti zdroj poznania, všetci ostatní ho budú nasledovať.

Pouvažujme chvíľu nad problémami a úzkosťami, ktoré sme už spomenuli, a nad tým, či je potrebné sa obávať alebo aspoň byť opatrný. Bolo by výhodné viesť primitívny a hraničiarsky život aj v obkolesení civilizáciou, aspoň by sme zistili, čo sú najzákladnejšie životné potreby a akými metódami si ich zaobstarať. Alebo prezrieť staré účtovné knihy obchodníkov, aby sme videli, čo ľudia v obchodoch najviac kupovali, čo skladovali, čo považovali za základné potraviny. Pokrok má iba malý vplyv na esenciálne

zákony ľudskej existencie; rovnako ako sa naše kostry nelíšia od kostier našich predkov.

Pod pojmom *nevyhnutnosti života* myslím čokoľvek z toho, čo si človek zaobstaráva vlastnými silami a čo bolo odjakživa alebo aspoň veľmi dlho považované pre ľudský život za také dôležité, že sa iba málokto, ak vôbec niekto — či už z barbarstva, chudoby, alebo presvedčenia — pokúsil žiť bez toho. Pre mnoho tvorov je v tomto smere iba jedna nevyhnutnosť života: Jedlo. Pre bizóna v prérii je to pár metrov chutnej trávy a dostatok pitnej vody; pokiaľ nehľadá úkryt v lese alebo v tieni hory. Žiadne zviera nevyžaduje viac než Jedlo a Prístrešie. Nevyhnutnosti ľudského života v tomto podnebí môžeme rozdeliť na Jedlo, Prístrešie, Oblečenie a Palivo; pokiaľ si nezaobstaráme tieto potreby, nemôžeme sa venovať problémom žitia s úplnou slobodou a vidinou úspechu. Človek prišiel nielen na to, že môže bývať v dome, ale vynášiel aj oblečenie a varené jedlo; a možno z náhodného objavu ohňa a tepla, čo vydáva, vznikla potreba — prv iba luxus — sedieť pri ňom. I pre mačky a psy sa to stalo druhou prirodzenosťou. Vďaka primeranému Útočisku a dostatočnému Oblečeniu si zákonite udržujeme svoje vnútorné teplo; ale ak to s nimi — i s Palivom — preženieme a ak sa vonkajšie teplo stane vyšším než vnútorné, nedá sa povedať, že sa už vlastne varíme? Darwin o pôvodných obyvateľoch Ohňovej zeme hovorí, že zatiaľ čo jeho dobre oblečenej a pri ohni sediacej posádke nebolo ani trocha teplo, týchto nahých barbarov, ktorí boli od ohňa ďaleko, na jeho údiv zaliel pot a vyzerali, že sa upečú.

Rovnako sa tvrdí, že pôvodní obyvatelia Austrálie chodia nahí bez akejkoľvek ujmy, kým Európania sa chvejú od zimy aj v oblečení. Nie je možné spojiť odolnosť týchto divochov a intelektuálne schopnosti civilizovaného človeka? Podľa Liebiga⁴ je ľudské telo pecou — a jedlo je palivom, čo udržuje vnútorné spaľovanie v pľúcach. V studenom počasí jeme viac, v teplom menej. Živočíšne teplo vzniká pri spaľovaní pomalom, chorobou a smrť pri príliš rýchlom; pri nedostatku paliva alebo nejakej chybe vetrania oheň vyhasne. Nepleťme si však živočíšne teplo

4 Justus von Liebig (1803 — 1873); nemecký chemik, považovaný za zakladateľa organickej chémie

a oheň, hovorím iba v metaforách. Z vyššie uvedeného teda vyplýva, že pojem *animálny život* je takmer synonymný s výrazom živočíšne teplo; pretože Jedlo môžeme považovať za Palivo, ktoré udržuje naše vnútorné teplo — a Palivo slúži iba na prípravu tohto Jedla alebo zvýšenie teploty nášho tela zvonku — a Prístrešie aj Oblečenie tiež slúžia len na uchovanie *tepla* takto vytvoreného a absorbovaného.

Hlavnou telesnou potrebou sa teda stáva udržiavanie vitálneho tepla. Koľko sa natrápime nielen s Jedlom, Oblečením a Prístreším, ale aj s posteľami, ktoré môžeme považovať za naše nočné oblečenie; vykrádame hniezda a vtáčie hrude, aby sme si pripravili toto útočisko v útočisku, tak ako má krt na konci nory lôžko z trávy a listov. Chudobný človek sa zvykne sťažovať, že tento svet je chladný; a práve chladu — ako fyzickému, tak aj sociálnemu — prisudzujeme veľkú časť našich útrap.

Leto v niektorých podnebiach umožňuje človeku viesť akúsi podobu elyzejského života.⁵ Palivo potrebuje iba na prípravu Jedla. Slnko je jeho ohňom a svojím žiarením mu dostatočne uvarí mnoho plodov; Jedlo je zvyčajne pestrejšie a dá sa ľahšie zadovážiť; Oblečenie a Útočisko sú takmer alebo úplne zbytočné.

V dnešnej dobe sa v tejto krajine, ako som sa sám presvedčil, nájde niekoľko nástrojov — nôž, sekera, rýľ, fúrik; pre študujúcich lampa, písacie potreby a prístup k pár knihám —, ktoré sa radia hneď vedľa nevyhnutností a dajú sa zaobstarať za bagatel'. A napriek tomu sa niektorí pocháblí vydajú na druhý koniec sveta, do barbarských a nezdravých končín, kde sa desať či dvadsať rokov venujú obchodovaniu, len aby mohli žiť — tzn. byť v dostatočnom teple — a nakoniec aj umrieť v Novom Anglicku. Zbohatlíkom nie je iba príjemne teplo, im je neprirodzene horúco. Ako som naznačil už predtým — v tom teple sa varia. Samozrejme, podľa najnovšej módy.

Väčšina prepychu a množstvo tzv. pohodlností života nie je vôbec nevyhnutných, naopak, sú skutočnou prekážkou v napredovaní ľudstva. Čo sa luxusu a pohodlia týka, múdri ľudia žili vždy prostejší a biednejší život než tí chudobní. Starovekí filozofi, čínski, indickí, perzskí i grécki, tvorili triedu, ktorá bola navonok

5 Elyzejské polia; obdoba raja v gréckej mytológii

chudobnejšia a vnútorne bohatšia než ktokoľvek iný. Nevieme o nich mnoho. Je úžasné, že o nich vieme aspoň čosi. To isté platí pre moderných reformátorov a dobrodincoov svojho ľudu. Jediné miesto, odkiaľ môže múdry a nestranný človek pozorovať ľudské počínanie, je tzv. dobrovoľná chudoba. Život v luxuse plodí znovu len luxus, či už je to poľnohospodárstvo, obchod, literatúra, alebo umenie. Máme dnes profesorov filozofie, ale žiadnych filozofov. Je však obdivuhodné aspoň učiť to, čo bývalo kedysi obdivuhodným žiť. Byť filozofom neznamená mať iba prenikavé myslenie či založiť školu, znamená to milovať múdrosť takým spôsobom, že žijeme podľa jej diktátu — život v jednoduchosti, nezávislosti, veľkorysosti a dôvere. Znamená to vyriešiť niektoré problémy života prakticky, nielen teoreticky. Úspech veľkých akademikov a mysliteľov je väčšinou úspechom dvorana — nie je kráľovský ani mužný. Snažia sa presadiť skrz konformitu, takmer rovnako ako ich otcovia, nedá sa o nich povedať, že by mohli zrodiť vznešené ľudské pokolenie. Prečo vôbec ľudia degenerujú? Prečo sa niektoré rodiny rozpadajú? Čo je pôvodom luxusu, ktorý oslabuje a ničí celé národy? Sme si istí, že nie je súčasťou našich vlastných životov? Filozof predbieha svoju dobu aj tým, aký život vedie navonok. Nestravuje sa, nešatí, nebýva a neohrieva sa tak ako jeho súčasníci. Ako by človek mohol byť filozofom a neudržiavať si pritom vitálne teplo inými metódami než ostatní ľudia?

Keď sa človek zahreje rôznymi spôsobmi, ktoré som tu popísal, čo bude chcieť ako ďalšie? Určite nie viac podobného tepla ani rozmanitejšieho jedla, väčších a veľkolepejších domov, paradnejších a bohatších šiat, početnejších, stále horiacich a rozpálenejších kozubov, ani nič podobné. Keď si obstará to, čo je k životu potrebné, môže sa prikloniť k inej alternatíve, než len nadobúdať nadbytok — môže poňať život ako dobrodružstvo, keď má konečne voľno od náročnej práce. Pôda je, zdá sa, stvorená pre semeno, ktoré v nej zapustilo koreňky, aby mohlo následne s istotou vyklíčiť smerom k nebu. Prečo by sa človek tak pevne usadil v zemi, keby nemohol rovnako pevným krokom vystúpiť k nebesiam? Aj vzácne rastliny sú cenné preto, že rodia svoje plody na vzduchu a svetle, vysoko, ďaleko od zeme. Nezaobchádzame s nimi ako s nižšími rastlinami, ktoré hoci sú dvojročnými plodinami, pestujú sa, iba pokiaľ im nedorastie koreň, a často im z tohto dôvodu usekávajú vršok, takže takmer nikto ich nepozná rozkvitnuté.

Nechcem predpisovať pravidlá pre silné a odvážne náture, čo si poradia v nebi i v pekle a možno vybudujú viac a pomíňajú hojnejšie než akýkoľvek boháč bez toho, aby sa o niečo ochudobnili a neuvedomovali si, ako žijú — ak takí ľudia vôbec existujú; ani pre tých, ktorí nachádzajú povzbudenie a inšpiráciu práve v súčasnom stave vecí a cenia si ho s entuziazmom zamilovaných — a k nim sa v istom zmysle rátam aj ja; nehovorím ani k tým, ktorí sú spokojní so svojou prácou za akýchkoľvek podmienok, takže si ani neuvedomujú, či sú zamestnaní dobre alebo nie; hovorím najmä k tej mase ľudí, ktorá je nespokojná a záhaľčivo sa sťažuje na ťažký osud a dobu, namiesto toho, aby niečo zlepšila. Najráznejšie a bezútešné sťažnosti prichádzajú od tých, ktorí — ako sami hovoria — plnia svoju povinnosť. Myslím aj na tých zdanlivo bohatých, ale v skutočnosti najzúboženejších, ktorí nahromadili brak, čo nemajú ako využiť alebo ako sa ho zbaviť, a tým si ukovali svoje vlastné zlaté a strieborné okovy.

Ak sa pokúsim rozpovedať, ako som túžil v minulosti žiť, pravdepodobne to čitateľov, ktorí sú s mojím životom aspoň trochu oboznámení, prekvapí; tých, ktorý ho vôbec nepoznajú, to určite ohromí. Podám iba v náznakoch niektoré z činností, ktoré ma napĺňali radosťou.

Za každého počasia, vo dne i v noci, brúsil som zub času, až som ním mohol robiť zárezy na svojej vychádzkovej palici; stál som na hranici dvoch večností, minulosti a budúcnosti, na tom mieste, čo nazývame prítomnosťou; pohyboval som sa na hranici, ktorá mi je príkazom. Ospravedlňte určitú nejasnosť tejto výpovede, v mojom povolaní je viac tajomstiev než vo väčšine iných — tajomstiev, ktoré som si nevybral dobrovoľne, ale ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou tohto remesla. Oveľa radšej by som povedal všetko, čo o tom viem, a nikdy si na dvere nenapísal: „Zákaz vstupu.“